

PAGINAE HISTORIAE 29/1
SBORNÍK NÁRODNÍHO ARCHIVU
DOMÉNA DILETANTSTVÍ?
STÉ VÝROČÍ STÁTNÍ ARCHIVNÍ ŠKOLY

*Věnováno 100. výročí narození PhDr. Josefa Kollmanna
(*27. 6. 1920 – †17. 6. 2007)*

PAGINAE HISTORIAE

SBORNÍK NÁRODNÍHO ARCHIVU
29/1

Doména diletantství? Sté výročí Státní archivní školy

Redakce svazku: Prof. PhDr. Marie Bláhová, DrSc., Doc. PhDr. Ivana Ebelová, CSc.

Recenzovali:

Doc. PhDr. Marie Macková, Ph.D.

PhDr. Karel Řeháček, Ph.D.

Fotografie na titulním listě: NA, Kollmann Josef, PhDr., nezpracováno

Fotografie na obálce: Budova pobočky Archivu Země české v Bredovské ulici, sídlo Státní archivní školy (1932), NA, Sběrka negativů, inv. č. 1856, kart. 70.

© Národní archiv, 2021

ISSN 1211-9768

OBSAH

ÚVOD

Předmluva	9
<i>Michal Pullmann</i>	
Úvodem	10
<i>Ivana Ebelová</i>	
Úvodem	12
<i>Zdeňka Kokošková</i>	

HLAVNÍ STUDIE

Státní archivní škola a její učitelé	17
<i>Marie Bláhová</i>	
Státní archivní škola za okupace – pokračování v obtížných podmínkách	31
<i>Jan Dobeš</i>	

VÝUKA ARCHIVNICTVÍ A ŠKOLY V ZAHRANIČÍ

Archivausbildung in Deutschland: Die Archivschule Marburg	47
<i>Robert Meier</i>	
Studia archiwistyczne na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu	52
<i>Irena Mamczak-Gadkowska</i>	
Elementy prawne w przygotowaniu zawodowym archiwisty.	64
Uwagi z perspektyw polskiej	
<i>Marek Konstankiewicz</i>	
Od dyplomatyki i edytorstwa źródeł ku specjalności archiwalno-edytorskiej.	70
Koncepcje kształcenia archiwistów na Uniwersytecie Wrocławskim	
K. Maleczyńskiego i W. Korty	
<i>Lucyna Harc</i>	
Archiwistyka jako odrębna nauka? Głos z Polski	82
<i>Janusz Łosowski</i>	
Kształcenie archiwistów na Górnym Śląsku i edycje miejscowych źródeł historycznych	105
<i>Antoni Barciak</i>	

OSOBNOSTI ARCHIVNICTVÍ A POMOCNÝCH VĚD HISTORICKÝCH. PŘEDSTAVITELÉ PVH PŘED ZŘÍZENÍM STÁTNÍ ARCHIVNÍ ŠKOLY

Johann Michael Heineccius (1674–1722) und die Entstehung der Siegelkunde als akademische Disziplin	121
<i>Thomas Vogtherr</i>	

Pomocné vědy historické v publikacích profesorů historie C. k. Františkovy univerzity v Olomouci <i>Ema Šimková</i>	133
Josef Emler <i>Ivan Hlaváček</i>	147
Gustav Friedrich, jeho Učebná kniha palaeografie latinské a výuka paleografie v rámci Státní archivní školy <i>Marie Ryantová</i>	155

OSOBNOSTI ARCHIVNICTVÍ A POMOCNÝCH VĚD HISTORICKÝCH. UČITELÉ ABSOLVENTI STÁTNÍ ARCHIVNÍ ŠKOLY

Václav Hrubý a archivní škola <i>Hana Pátková</i>	173
Profesor Václav Vojtíšek: Kontinuita kariéry jednoho archiváře <i>Pavel Vaško</i>	182
Miloslav Volf a jeho archivní příručka <i>Jan Kahuda</i>	205
Docent Josef Matoušek a jeho vědecká a politická činnost <i>Kristýna Ansorgová – Jan Hanousek</i>	218
Státní archivní škola: causa Jaroslav Prokeš <i>Milada Sekyrková</i>	241
Z nouze ctnost. Přínos absolventů Státní archivní školy pro českou kodikologii <i>Marta Hradilová</i>	255
Přínos Františka Hoffmanna archivní teorii a metodice <i>Hana Kábová</i>	265
Historik Josef Polišenský, jeho studium na archivní škole a jaké mělo následky <i>Zdeněk Hojda</i>	286
Metodický spor o obecné dějiny: „Graus vs. Polišenský“ <i>Martin Kindl</i>	295

SEZNAM ZKRATEK	303
SEZNAM AUTORŮ	307
OBRAZOVÁ PŘÍLOHA	311

OD DYPLOMATYKI I EDYTORSTWA ŹRÓDEŁ KU SPECJALNOŚCI ARCHIWALNO-EDYTORSKIEJ. KONCEPCJE KSZTAŁCENIA ARCHIWISTÓW NA UNIWERSYTECIE WROCŁAWSKIM K. MALECZYŃSKIEGO I W. KORTY

LUCYNA HARC

W maju 1945 r. Ministerstwo Oświaty Rządu Tymczasowego Rzeczypospolitej Polskiej skierowało do Wrocławia Grupę Naukowo-Kulturalną w celu zabezpieczenia dorobku materialnego, zwłaszcza zaś bazy naukowej po niemieckich uczelniach, bibliotekach, archiwach oraz innych instytucjach nauki i kultury. Na jej czele stanął prof. dr Stanisław Kulczyński, botanik i były rektor Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie oraz organizator i pierwszy rektor polskiego Uniwersytetu Wrocławskiego. Zdecydowaną większość grupy stanowili pracownicy lwowskiego uniwersytetu i tamtejszych placówek kultury, którzy po wysiedleniu z Ukrainy trafili wczesną wiosną 1945 r. do Krakowa, a stamtąd do Wrocławia. Wśród nich znajdował się prof. dr hab. Karol Maleczyński. We Wrocławiu przystąpił on do organizowania Uniwersyteckiego Studium Historii. Pierwsi studenci historii rozpoczęli naukę w listopadzie 1945 r., kiedy działalność naukową zainicjowała cała uczelnia. Wkrótce Studium przekształcone zostało w Instytut Historyczny, którym prof. K. Maleczyński jako dyrektor kierował do 1952 r.¹

W pierwszych powojennych latach na studiach historycznych we Wrocławiu przygotowywano studentów wyłącznie do zawodu nauczyciela. Konieczność poszerzenia profilu kształcenia zawodowego na Uniwersytecie Wrocławskim na kierunku historia o specjalność archiwalną dostrzegł jako pierwszy prof. K. Male-

1 Dekret z dnia 24 sierpnia 1945 r. o przekształceniu Uniwersytetu Wrocławskiego i Politechniki Wrocławskiej na polskie państwowe szkoły akademickie. In: Dziennik Ustaw, 1945, nr 34, poz. 207; Wrzesiński, Wojciech: Uniwersytet Wrocławski w latach 1945–2002, edd. Kulak, Teresa, Pater, Mieczysław, Wrzesiński, Wojciech: Historia Uniwersytetu Wrocławskiego 1702–2002. Wrocław 2002, s. 202–215.

czyński. Docenienie profesjonalnego przygotowania do zawodu archiwisty wynikało bez wątpienia z dwóch powodów: własnego doświadczenia zawodowego oraz obszarów i kierunków podjętych przez niego badań.

Urodzony w 1897 r. we wsi Grębów, w powiecie tarnobrzeskim Karol Maleczyński zapisał się na studia na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie w 1915 r., ale z powodu wcielenia do armii austriackiej faktycznie rozpoczął je dopiero w 1920 r. Pod opieką wybitnego mediewisty, prof. Stanisława Zakrzewskiego, już w 1924 r. obronił doktorat poświęcony relacjom Polski i Rusi w średniowieczu. Na nieco ponad rok pozostał na uczelni jako asystent w Katedrze Historii Polski Średniowiecznej. W 1925 r. odszedł jednak z uniwersytetu i zatrudnił się jako asystent w Archiwum Ziemskim we Lwowie, które w 1933 r. włączone zostało do Archiwum Państwowego we Lwowie. Pracując w archiwum Karol Maleczyński prowadził badania naukowe z zakresu mediewistyki, bardzo silnie bazujące na źródłach archiwalnych. Nawiązał też wówczas współpracę z prof. Janem Ptaśnikiem, wydawcą *Monumenta Poloniae Vaticana*.² Jej efektem był wyjazd Maleczyńskiego do Rzymu w 1928 r. na półroczne stypendium przyznane przez Ministerstwo Wyznań i Oświecenia Publicznego, któremu podlegały archiwa w okresie międzywojennym. Celem było poprowadzenie badań w Archiwum Watykańskim oraz przygotowanie studium na temat organizacji archiwów we Włoszech.³ Po powrocie do Lwowa w tym samym 1928 r. habilitował się na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie. Został też prywatnym docentem, cały czas pracując w archiwum. W 1932 r. wyjechał na ponad pół roku do Paryża, gdzie w renomowanej *École des Chartes* miał okazję zapoznać się z głównymi nurtami europejskich, zwłaszcza francuskich badań z zakresu dyplomatyki, edytorstwa źródeł i szeroko rozumianego źródłoznawstwa. Cały czas poświęcał swą uwagę także studiom nad historią średniowiecza, zwłaszcza nad okresem panowania Bolesława Krzywoustego oraz podejmował się prac edytorskich. Docenieniem jego dokonań naukowych była nominacja profesorska na Wydziale Humanistycznym lwowskiego uniwersytetu, którą Maleczyński otrzymał tuż przed wybuchem II wojny światowej. Pracy na uczelni jednak nie dane było mu podjąć. Do 1940 r. zatrudniony był w Archiwum Państwowym we Lwowie, a później imal się różnych doraźnych zajęć, m. in. był bibliotekarzem.⁴

2 Monumenta Poloniae Vaticana, ed. Ptaśnik, Joannes. Cracoviae 1913–1914, t. 1–3.

3 Maleczyński, Karol: Archiwa włoskie. Warszawa 1929 (odbitka z Archeionu 5, 1929).

4 Archiwum Uniwersytetu Wrocławskiego (AUWr.), Teczka osobowa Profesora Karola Maleczyńskiego, s. 1–11. Szerzej na temat biografii prof. K. Maleczyńskiego zob.: Korta, Waclaw: Karol Maleczyński, sylwetka uczonego i człowieka. In: Maleczyński, Karol: Studia nad dokumentem polskim. Wrocław 1971, s. 8–9; Bobowski, Kazimierz: Pionier wśród historyków – profesor Karol Maleczyński. In: Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka 52, 1997, s. 295–296; idem: Nauki Pomocnicze Historii. In: Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka 54, 1999, s. 165; Wiszewski,

Wkrótce po przyjeździe do Wrocławia i wznowieniu działalności naukowej, prof. K. Maleczyński oddał się badaniom mediewistycznym, skupionym odąd na historii Wrocławia i Śląska. Wynikały one w głównej mierze z zdefiniowanej przez niego wprost i wielokrotnie potrzeby zbudowania w przesiedlonych tu mieszkańcach, przybyłych w większości – jak sam Maleczyński – z Kresów Wschodnich, przekonania o polskości ziem, odbieranych powszechnie jako obce kulturowo. Już dwa lata po przybyciu do Wrocławia prof. K. Maleczyński opublikował popularny zarys historii miasta, a w 1948 r. naukowe opracowanie dziejów Wrocławia do 1526 r.⁵ Sam został kierownikiem Zakładu Historii Śląska i Słowiańszczyzny Zachodniej. W 1957 r., w wyniku zmian organizacyjnych na Uniwersytecie Wrocławskim, objął Katedrę Historii Polski i Powszechnej do XV w.⁶

Występując jeszcze jako organizator Instytutu Historycznego prof. K. Maleczyński skierował w maju 1951 r. wniosek do Ministerstwa Szkół Wyższych i Nauki o utworzenie na Uniwersytecie Wrocławskim specjalizacji archiwalnej na III roku historii. Działania te były nieprzypadkowe. W tym bowiem czasie Ministerstwo podejmowało decyzje o utworzeniu tej zupełnie nowej specjalizacji na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu, Uniwersytecie Jagiellońskim i Uniwersytecie Warszawskim.⁷ Warta uwagi jest argumentacja, do jakiej odwołał się prof. K. Maleczyński. W uzasadnieniu złożonego przez siebie wniosku napisał, że za powołaniem specjalizacji archiwalnej przemawia stan archiwów śląskich, które wymagają intensywnych prac porządkowych, trudniejszych niż w innych częściach Polski. Bez wyszkolonej kadry, znającej specyfikę terenu, historię ustroju Śląska, historię archiwów i zbiorów śląskich nie będzie możliwe opracowanie niezwykle bogatych materiałów archiwalnych. Bez tego z kolei trudno wyobrazić sobie podjęcie rzetelnych badań nad przeszłością Śląska, priorytetowych i już ze-

Przemysław: Karol Maleczyński (1897–1968), ed. Strzelczyk, Jerzy: *Mediewiści*. Poznań 2011, s. 171–174.

5 Maleczyński, Karol: *Dzieje Wrocławia*, cz. 1: Do roku 1526. Katowice 1948.

6 Zarządzenie Ministra Szkolnictwa Wyższego z dnia 15 maja 1952 r. w sprawie połączenia niektórych katedr w instytuty bądź zespoły katedr na Uniwersytetach: Warszawskim, Jagiellońskim, Wrocławskim im. Bolesława Bieruta, Poznańskim, Łódzkim, Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie i Mikołaja Kopernika w Toruniu, In: *Monitor Polski* 1952, nr 44, poz. 629, § 3, ust. B; Zarządzenie Ministra Szkolnictwa Wyższego z dnia 19 października 1953 r. w sprawie zmian organizacyjnych na uniwersytetach, In: *Monitor Polski* 1953, nr 98, poz. 1354, § 4, ust. 1a; Czapliński, Władysław, Kokoszyńska-Lutmanowa, Maria: *Wydział Filozoficzno-Historyczny (do r. 1952 część Wydziału Humanistycznego)*, ed. Longchamps, Franciszek: *Uniwersytet Wrocławski w latach 1945–1955*, t. I. Wrocław 1959, s. 89–90, 93; Bobowski: *Pionier*, s. 298.

7 Tomczak, Andrzej: *Kształcenie archiwistów w Polsce i innych krajach europejskich*. In: *Archeion* 66, 1978, s. 39; Lewandowska, Maria: *Z problematyki kształcenia archiwistów w Polsce w latach 1945–1985*, In: *Archeion* 82, 1987, s. 45; Tandecki, Janusz: *Dzieje i dorobek naukowy toruńskiego uniwersyteckiego ośrodka kształcenia archiwistów*. In: *Archiwista Polski* 6, 2001, 3–4, s. 43.

społowo zainicjowanych w Instytucie Historycznym. Podkreślił, że odpowiedniego przygotowania zawodowego dla potrzeb śląskich archiwów nie były w stanie zapewnić inne uczelnie. Zwrócił też uwagę, że krzywdzącym byłoby skazywanie wszystkich podejmujących we Wrocławiu studia historyczne jedynie na specjalizację nauczycielską. Wniosek, poparty przez Wrocławskie Towarzystwo Naukowe oraz przez miejscową organizację partyjną, wysłany został do Ministerstwa. Działania te nie przyniosły jednak pozytywnego skutku, a prośba prof. K. Maleczyńskiego została odrzucona.⁸

Przytoczona w piśmie do Ministerstwa argumentacja nie była przypadkowa. W 1951 r. ukazał się bowiem drukiem pierwszy tom wydanego przez prof. K. Maleczyńskiego *Kodeksu dyplomatycznego Śląska*, a prace nad kolejnymi tomami kontynuował on aż do końca życia. W sumie wydane zostały drukiem trzy tomy, czwarty pozostał w rękopisie.⁹ W tamtym czasie było to jedyne tak szeroko zakrojone przedsięwzięcie edytorskie w Polsce. Jednocześnie prof. K. Maleczyński przystąpił do pisania pierwszego tomu wydanej przez Polską Akademię Nauk *Historii Śląska* oraz do redagowania całej serii.¹⁰ Wiedział zatem jak mało kto, że bez dobrze przygotowanych kadr z zakresu klasycznych nauk pomocniczych historii, zwłaszcza dyplomatyki i paleografii, wykształconych w zakresie opracowania obfitego, ale i trudnego łacińskiego i staroniemieckiego zasobu dokumentowego i aktowego, nie będzie możliwe podjęcie prac edytorskich i badań naukowych dotyczących dziejów Śląska.

W 1958 r. prof. K. Maleczyński i jego żona, prof. Ewa Maleczyńska, wówczas prodziekan Wydziału Filozoficzno-Historycznego Uniwersytetu Wrocławskiego, podjęli po raz kolejny zabiegi o uruchomienie zajęć z archiwistyki i powołanie w tym celu odrębnej katedry. W dniu 1 lipca 1959 r. Minister Szkolnictwa Wyższego wydał decyzję o utworzeniu na Uniwersytecie Wrocławskim Katedry Nauk Pomocniczych Historii i Archiwistyki. Na posiedzeniu Rady Wydziału w dniu 9 grudnia 1959 r. zapadła decyzja o powierzeniu prof. K. Maleczyńskiemu kierownictwa nowoutworzonej Katedry. W pełni miała ona rozpocząć działalność po skompletowaniu obsady personalnej i przygotowaniu zmian w programie studiów od roku akademickiego 1960/1961. W czerwcu 1960 r. prof. K. Maleczyński powołany został przez Ministra Szkolnictwa Wyższego na kierownika Katedry Nauk Pomocniczych Historii i Archiwistyki na Uniwersytecie Wrocławskiego, początkowo na okres czterech lat.¹¹

8 AUWr., Akta Wydziałowe W II (W II), 24/1951. Na ten temat por.: Harc, Lucyna: Wrocławska archiwistyka. Od powstania ku perspektywom na przyszłość. In: *Res historica* 28, 2009, s. 147–148.

9 *Kodeks dyplomatyczny Śląska*, ed. Maleczyński, Karol i in., t. 1–3. Wrocław 1951–1963.

10 *Historia Śląska*, t. 1: Do roku 1763, ed. Maleczyński, Karol; cz. 1: Do połowy XIV w. Wrocław 1960.

11 AUWr., W II, L. dz. WXI – 25/2/57/58; AUWr., Protokoły posiedzeń Rady Wydziału Filozo-

Kształcenia archiwistów na Uniwersytecie Wrocławskim rozpoczęło się w roku akademickim 1960/1961 i objęło najpierw studentów studiów zaocznych, uczęszczających na zajęcia w soboty i niedziele. W programie studiów znalazł się wówczas przedmiot o nazwie „archiwistyka”. Kolejny krok stanowiło skompletowanie zespołu odpowiednio przygotowanego do prowadzenia na II i III roku studiów stacjonarnych i zaocznych zajęć z zakresu nauk pomocniczych historii oraz zajęć z archiwistyki. Do pracy na stanowiskach starszych asystentów w Katedrze Nauk Pomocniczych Historii i Archiwistyki prof. K. Maleczyński zaprosił trójkę swych uczniów, którzy pod jego kierunkiem napisali prace magisterskie: mgr Annę Skowrońską, mgr Bronisława Turonia oraz mgr Lecha Tyszkiewicza.

Zajęcia z archiwistyki umieszczone zostały w całości na III roku studiów, a pierwsze zaliczenia wpisane zostały do indeksów w 1963 r. W roczniku, który jako pierwszy mógł w nich wziąć udział, archiwistykę wybrało zaledwie pięciu studentów.¹² Od samego początku zakładano, że w zakresie archiwistyki kształconych będzie od 5 do 10 studentów zaocznych. Mieli to być głównie skierowani na studia pracownicy w pierwszej kolejności archiwów i składnic archiwalnych oraz ewentualnie także muzeów powiatowych, stacji naukowych i innych podobnych placówek. Dość szybko, bo już na początku 1962 r., władze Wydziału Filozoficzno-Historycznego wystąpiły do Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego z wnioskiem o poszerzenie liczby przedmiotów i godzin, w celu zwiększenia zakresu kształcenia w ramach specjalizacji archiwalnej. Zaproponowano wówczas wprowadzenie dwóch egzaminów oraz praktyki archiwalnej dla tych osób, które nie pracowały w archiwach. Postulat uzyskał zgodę Ministerstwa i od nowego roku akademickiego przyszli archiwiści w trakcie sześcioletnich studiów zaocznych uczestniczyli w zajęciach z nauk pomocniczych historii kończących się egzaminem oraz w zajęciach z archiwistyki obejmujących polskie ustawodawstwo archiwalne, rodzaje archiwów w Polsce, terminologię archiwalną, etapy porządkowania zbiorów specjalnych, podział akt na kategorie, inwentaryzację, zasady brakowania, konserwację archiwaliów, techniki korzystania z materiałów archi-

ficzo-Historycznego, 26 II 1958, s. 362, 30 IV 1958, s. 386; 9 XII 1959, s. 101–102; Tomczak: Kształcenie, s. 39; Bobowski: Pionier, s. 298; Kłapcińska, Ewa: Kształcenie archiwistów na Uniwersytecie Wrocławskim. In: *Archiwista Polski* 6, 2001, 3–4, s. 74; Harc: *Wrocławska archiwistyka*, s. 148.

12 AUWr., *Dziennik studencki. Kierunek Historia/z*, W II – 521/z, 1960/61 – 1964/65; Turoń, Bronisław: *Metody prowadzenia zajęć na specjalizacji archiwalnej we Wrocławiu*, ed. Tomczak, Andrzej: *Problemy kształcenia archiwistów na Uniwersytetach. Materiały sesji odbytej 12 IX 1981 r. w Toruniu z okazji 30-lecia specjalizacji archiwistycznej na UMK*. Toruń 1982, s. 78. Maria Lewandowska podała, że specjalizacja archiwalna na Uniwersytecie Wrocławskim utworzona została rok później, a więc w 1961 r.: Lewandowska: *Z problematyki kształcenia*, s. 46. Zob. także: Harc: *Wrocławska archiwistyka*, s. 148.

walnych, ale także archiwa jako warsztat pracy naukowej i podstawowe informacje o archiwach zagranicznych. Zajęcia kończyły się egzaminem. W programie znalazła się również sześciotygodniowa praktyka archiwalna. Jej celem było powtórzenie zagadnień z teorii archiwalnej i praktyczne zapoznanie się z zasobem archiwalnym i jego opracowaniem.¹³

Od roku akademickiego 1966/1967 do pracowników Katedry Nauk Pomocniczych Historii i Archiwistyki dołączył doc. dr Wacław Korta. Urodzony w 1919 r. w Woli Nieszkowskiej koło Bochni naukę w gimnazjum ukończył krótko przed wybuchem II wojny światowej. Studia podjął dopiero po jej zakończeniu, w wieku 26 lat, najpierw na Uniwersytecie Jagiellońskim, a następnie na Uniwersytecie Wrocławskim. Jeszcze jako student w 1950 r. zatrudniony został na stanowisku asystenta w Katedrze Historii Polski i Powszechnej do XV w. Podjął badania skoncentrowane na historii średniowiecznej Śląska. Zainteresowania źródłoznawcze i edytorskie sprawiły, że po kilkunastu latach przeniósł się do Katedry Nauk Pomocniczych Historii i Archiwistyki. Jemu też dwa lata później powierzono funkcję kierownika Katedry po tym jak tuż przed przejściem na emeryturę w lipcu 1968 r. zmarł prof. K. Maleczyński.¹⁴

W 1970 r. prof. W. Korta podjął starania o uruchomienie kształcenia archiwistów na studiach dziennych w Instytucie Historycznym Uniwersytetu Wrocławskiego. W całym powojennym okresie na studiach historycznych we Wrocławiu w trybie stacjonarnym przygotowywano bowiem jedynie do pracy w zawodzie nauczyciela. Do ciekawych i wartych przytoczenia należą motywy, które legły u podstaw tych zabiegów. Zwracając się do Dyrekcji Instytutu Historycznego w piśmie z 7 maja 1970 r. prof. W. Korta stwierdził, że dotychczas wszyscy studenci historii stacjonarnej musieli uczestniczyć w zajęciach ze specjalizacji pedagogicznej, nawet jeśli nie posiadali predyspozycji do wykonywania zawodu nauczyciela. Jednocześnie podkreślił, iż w licznych instytucjach państwowych i zakładach pracy brakuje specjalistów posiadających przygotowanie archiwalne. Co więcej, zauważył, że w prasie coraz częściej spotkać można ogłoszenia osób, które nie posiadają odpowiedniego przygotowania, a oferują usługi archiwalne, co przynieść może szkody dla szybko narastającego zasobu archiwalnego. Propozycja prof. W. Korta zakładała zatem przygotowywanie studentów studiów dziennych nie tylko do pra-

13 AUWr., W II, L. dz. WXI – 50/158/61/62; AUWr., W II – 24/62 Program zatwierdzony przez Ministerstwo Oświaty i Szkolnictwa Wyższego Nr DUE-IV-3-21/62; Kłapińska: Kształcenie archiwistów, s. 75; Harc: Wrocławska archiwistyka, s. 148–149.

14 Bobowski, K.: Pionier, s. 300; idem: Wacław Korta (26 VIII 1919 – 2 II 1999). In: Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka 54, 1999, s. 277; Derwich, Marek, Mrozowicz, Wojciech, Żerelik, Rościśław: Przedmowa, edd. Derwich, Marek, Mrozowicz, Wojciech, Żerelik, Rościśław: Memoriae amici et magistri. Studia historyczne poświęcone pamięci Prof. Wacława Korta (1919–1999). Wrocław 2001, s. 5–6.

cy w archiwach państwowych, ale także w archiwach zakładowych. Prof. W. Korta sugerował, aby specjalność archiwalna realizowana była od trzeciego do piątego roku studiów w takim samym wymiarze godzinowym, jak specjalizacja pedagogiczna. W przygotowanym programie zajęć z archiwistyki znalazły się następujące przedmioty: polskie ustawodawstwo archiwalne, rodzaje archiwów w Polsce, najważniejsza terminologia archiwalna, porządkowanie zbiorów archiwalnych, podział akt na kategorie, inwentaryzacja zbiorów archiwalnych, ogólne zasady brakovania, konserwacja archiwaliów, techniki korzystania z materiałów archiwalnych, archiwa jako warsztat pracy naukowej, podstawowe wiadomości o archiwach zagranicznych. Zajęcia te uzupełniać miały rozbudowane warsztaty z nauk pomocniczych historii przydatnych w pracy archiwisty lub badacza źródeł (dyplomatyka, chronologia, paleografia i neografia, genealogia, sfragistyka i heraldyka). Planowana była również praktyka archiwalna.

Po uzyskaniu pozytywnej opinii Dyrekcji Instytutu Historycznego prof. W. Korta powtórzył argumentację za utworzeniem specjalności archiwalnej na studiach dziennych na kierunku historia w piśmie skierowanym w tym samym miesiącu do Ministerstwa Oświaty i Szkolnictwa Wyższego. We wniosku tym dodatkowo wskazywano, że w Instytucie Historycznym pracuje kadry naukowo-dydaktyczna posiadająca doświadczenie zdobywane od lat w czasie zajęć ze specjalizacji na studiach zaocznych. Inicjatywę Instytutu Historycznego poparła w czerwcu 1970 r. Rada Wydziału Filozoficzno-Historycznego. Pozytywną opinię dla wniosku skierowanego do Ministerstwa wystawił w czerwcu 1970 r. dr Leon Chajn, pełniący w latach 1965-1976 stanowisko Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych. W odpowiedzi na prośbę o wydanie opinii dla Ministerstwa Oświaty i Szkolnictwa Wyższego podkreślił, że specjalność z zakresu archiwistyki na studiach stacjonarnych prowadził jedynie Uniwersytet im. Mikołaja Kopernika w Toruniu, który nie był w stanie pokryć potrzeb archiwów państwowych i archiwów zakładowych na wykwalifikowaną kadrę archiwistów. Zasugerował jednocześnie, aby program kształcenia archiwistów na Uniwersytecie Wrocławskim skonsultowany został z Naczelną Dyrekcją Archiwów Państwowych.¹⁵

W związku z trwającymi w Ministerstwie pracami nad reformą studiów historycznych, która miała wejść w życie od roku akademickiego 1971/72 dopiero w marcu 1972 r. Ministerstwo Oświaty i Szkolnictwa Wyższego wyraziło zgodę na eksperymentalne wprowadzenie na wrocławskiej historii specjalizacji archiwalnej na studiach dziennych.¹⁶ Już wkrótce prof. W. Korta postanowił pójść nieco dalej.

15 Registratura Instytutu Historycznego Uniwersytetu Wrocławskiego (Registratura IH UWr.), Dydaktyka.

16 AUWr., W II, L. dz. W II – 24-9/70; Registratura IH UWr., Dydaktyka. Program zatwierdzony w trybie eksperymentu przez Ministerstwo Oświaty i Szkolnictwa Wyższego Nr DU-1-4011 I –

Dążąc do przekształcenia programu eksperymentalnego w realizowany stale przygotował pod koniec 1972 r. pismo zatytułowane „Uzasadnienie potrzeb wprowadzenia specjalizacji archiwalnej na kierunku historii studium stacjonarnego”.

Skromny pod względem treści i liczby godzin program specjalizacji archiwalnej, bazujący na programie realizowanym na studiach zaocznych, zaproponował zastąpić nowym. Opracowany projekt przewidywał zmianę nazwy specjalizacji z archiwalnej na archiwalno-edytorską oraz znaczne poszerzenie zarówno liczby godzin przewidzianych na nią, jak i treści nauczania. W założeniu studenci przygotowywani mieli być już nie tylko do pracy w archiwach historycznych i zakładowych, ale także w wydawnictwach, jak również jako pracownicy naukowo-techniczni w instytutach naukowo-badawczych, w tym w Polskiej Akademii Nauk. Dyrekcja Instytutu Historycznego Uniwersytetu Wrocławskiego zabiegając o uzyskanie zgody na prowadzenie tej specjalizacji wskazywała, że kształcący archiwistów na poziomie uniwersyteckim, jako jedyny w Polsce, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu nie jest w stanie sprostać ogólnokrajowemu zapotrzebowaniu na tego typu specjalistów.¹⁷ Odnotowano też brak absolwentów szkół wyższych, którzy odpowiednio przygotowani mogliby podjąć pracę w wydawnictwach oraz w placówkach realizujących programy badawcze bazujące na źródłach archiwalnych. Przygotowany pod kierunkiem prof. W. Korty program specjalizacji archiwalno-edytorskiej składał się z następujących przedmiotów: podstawy archiwistyki, akta władz i urzędów z wszystkich okresów historycznych, wybrane zagadnienia z zakresu nauk pomocniczych historii średniowiecznej, nowożytnej i najnowszej, nauka o dokumencie i księdze wpisów, nauka o akcie oraz o dokumentacji pozaaktowej, zagadnienia edytorskie oraz praktyczne zajęcia edytorskie. W ramach tych ostatnich studenci mieli odczytywać i przepisywać teksty obcojęzyczne, zapoznać się z zasadami krytycznej edycji i sporządzaniem przypisów do tekstów źródłowych, wykonywaniem ćwiczeń praktycznych z adiustacji, korekt szpaltowych i łamanych, mieli w czasie wizyt i wyjść na zewnątrz zaznajomić się z pracą redakcji wydawniczych i z pracą drukarni. Zajęcia rozłożone zostały w czasie pomiędzy pierwszym a czwartym rokiem studiów, a łącznie przewidywano na nie 450 godzin dydaktycznych. Wzbogacały je wycieczki do wybranych archiwów, stacji mikrofilmowania i wydawnictw oraz ośmiotygodniowa praktyka archiwalna.¹⁸

sp/8/72; Kłapcińska: Kształcenie archiwistów, s. 75. Bronisław Turoń podał błędnie, że zajęcia z archiwistyki na studiach dziennych rozpoczęły się rok wcześniej, czyli w roku akademickim 1971/72: Turoń: Metody prowadzenia zajęć, s. 78; Harc: Wroclawska archiwistyka, s. 149–150.

17 Utworzone w 1951 r. specjalizacje archiwalne na Uniwersytecie Warszawskim i Uniwersytecie Jagiellońskim ze względu na brak kadry dydaktycznej już w 1953 r. zaprzestały kształcenia archiwistów. Na ten temat zob.: Tomczak: Kształcenie archiwistów, s. 39; Lewandowska: Z problematyki kształcenia, s. 45; Tandecki: Dzieje i dorobek, s. 43.

18 Registratura IH UW, Dydaktyka; AUWr., Dział Nauczania Uniwersytetu Wrocławskiego (DN

Niestety, w lipcu 1973 r. zapadła odgórna decyzja ministerialna redukująca czas trwania studiów magisterskich na kierunku historia z pięciu lat w programie realizowanym stacjonarnie i z sześciu lat w trybie zaocznym do zaledwie czterech lat (ośmiu semestrów). Co więcej, wszystkim uniwersytetom kształcącym historyków, w tym archiwistów, narzucono jednolity program studiów. Liczba godzin zajęć przeznaczonych na archiwistykę została w nim zredukowana do 260–300.¹⁹ Wprowadzony został też limit przyjęć na specjalizację archiwalną. Dla historii na Uniwersytecie Wrocławskim wynosił on maksymalnie 30 miejsc.

Prof. W. Korta zgłaszając koncepcję specjalności archiwalno-edytorskiej był w trakcie prac nad przygotowaniem do druku pierwszego tomu wydawnictwa źródłowego, które w zamierzeniu miało stanowić kontynuację przedwojennych prac podjętych przez niemieckich historyków. W 1975 r. ukazał się redagowany przez niego pierwszy tom *Regestów śląskich*, obejmujących dokumenty pochodzące z kancelarii śląskich z lat 1343–1348.²⁰ Planując przygotowanie kolejnych woluminów (ukazało się w sumie 5 tomów zawierających łącznie regesty 3654 dokumentów śląskich do 1360 r.)²¹ prof. W. Korta wiedział najlepiej, jak bardzo brakuje odpowiednio przygotowanych specjalistów, którzy byliby w stanie zebrać, archiwalnie opracować, a następnie przygotować do publikacji trudne dokumenty późnośredniowieczne. Podobnie zatem jak prof. K. Maleczyński także i on opracowując koncepcję kształcenia archiwistów i edytorów źródeł kierował się poniekąd własnym interesem badawczym, który jednak na końcu służyć miał włączeniu do szerszego obiegu naukowego cennego zasobu dokumentowego, dotyczącego dziejów Śląska. Zainteresowania badawcze obu uczonych – mediewistów sprawiły, że prace edytorskie dotyczyły głównie dokumentów średniowiecznych. Choć różnie oceniane w momencie publikacji i częściowo przestarzałe z dzisiejszej perspektywy, zarówno kolejne trzy tomy *Kodeksu Dyplomatycznego Śląska* oraz pięć tomów *Regestów śląskich*, przyczyniły się do podjęcia przez obu

UWr.), 5000, 2, Senat Uniwersytetu (SU) 1-4010; Sp.-2/73; Kłapcińska: Kształcenie archiwistów, s. 75–76; Harc: Wrocławska archiwistyka, s. 151–152.

- 19 Na temat reformy studiów historycznych z 1973 r. zob.: Tomczak: Kształcenie archiwistów, s. 40–41; Janosz-Biskupowa, Irena: Kształcenie archiwistów na uniwersytetach polskich. In: Archeion 67, 1979, s. 25–26; Chorążyczewski, Waldemar, Kwiatkowska, Wiesława: Kształcenie archiwistów na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w latach 1951–2001. Dzieje i dorobek naukowy toruńskiego uniwersyteckiego ośrodka kształcenia archiwistów. In: Archiwista Polski 6, 2001, 3–4, s. 60–61; Harc: Wrocławska archiwistyka, s. 152.
- 20 Regesty śląskie, ed. Waław Korta, t. 1: 1343–1348. Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk 1975.
- 21 Regesty śląskie, ed. Waław Korta, t. 2–5. Wrocław 1983–1992. Por.: Żerelik, Rościsław: Drugie powojenne pokolenie mediewistów wrocławskich. Profesorowie Marian Haisig, Waław Korta, Roman Heck, edd. Kucharski, Wojciech, Bock-Matuszyk, Katarzyna, Strauchold, Grzegorz, Nauka w powojennym Wrocławiu 1945–2015. W 70. rocznicę powstania polskiego środowiska naukowego we Wrocławiu. Wrocław 2015, s. 114.

profesorów starań do zainicjowania kształcenia archiwistów na Uniwersytecie Wrocławskim.

Warto również przypomnieć, że to prof. K. Maleczyński i prof. W. Korta zainicjowali badania nad kancelariami na Śląsku, inspirując wielu pracowników naukowych do podjęcia studiów z zakresu dyplomatyki. Z czasem model ten nazwany został „szkołą wrocławską” badań dyplomatycznych. Wielu spośród uczniów obu profesorów trafiło do pracy w archiwach, nie tylko na Śląsku, a część z nich podjęła się trudu edycji materiałów archiwalnych. Kształcenie archiwistów od początku lat 60-tych XX w. na Uniwersytecie Wrocławskim wyrosło zatem z przekonania obu profesorów, że do pracy w archiwach powinni trafić profesjonalnie przygotowani absolwenci historii. Bez odpowiednio wykształconych specjalistów archiwa na Śląsku mogły by bowiem stać się „domeną dyletanctwa”.

Von der Diplomatie und Quellenedition zur archiv-editorischen Spezialisierung. Das Konzept der Ausbildung von Archivaren an der Universität Breslau von Prof. K. Maleczyński und Prof. W. Korta

Die Ausbildung der Archivare an der Universität Breslau begann im akademischen Jahr 1960/1961 aufgenommen. Es war das Ergebnis langjähriger Bemühungen von Prof. Dr. Karol Maleczyński. Er erkannte den Bedarf einer professionellen Ausbildung für diesen Beruf, denn er selbst arbeitete seit 1925 als Archivar zunächst im Landesarchiv und später im Staatsarchiv in Lemberg (Lwiw) und nach seiner Habilitation 1929 an der Johann-Kasimir-Universität in Lemberg. Aufgrund seiner Erfahrungen im Archivbereich und seines Beitrags zur Verarbeitung von Quelleneditionen, wie *Kodeks Dyplomatyczny Śląska*, strebte Karol Maleczyński viele Jahre lang die Errichtung eines Lehrstuhls für historische Hilfswissenschaften und Archivwissenschaften (*Katedra Nauk Pomocniczych Historii i Archiwistyki*) in Lemberg (Wrocław) an, zu der es erst 1960 gekommen ist. Das von ihm konstituierte Team von wissenschaftlichen Mitarbeitern, später genannt als „Lemberger Schule“, führte die Forschung im Bereich der Diplomatie.

Maleczyński hob zudem die Notwendigkeit hervor, die Ausbildung der Archivare in Lemberg anzubieten, mit Rücksicht auf reiche Archivquellen in Niederschlesien und den Bedarf, diese im Rahmen einer Edition zu bearbeiten und in der Forschungspraxis auszuwerten. Nach seinem Tod im Jahr 1968 übernahm Doz. Dr. Waclaw Korta die Leitung des Lehrstuhls. Dieser stellte 1972 sein Konzept vor: Das Archivistik-Studium sollte zur archiv-editorischen Spezialisierung umgestaltet, die Zahl der Unterrichtsstunden erhöht und die Studieninhalte erweitert werden. Dieses innovative Projekt, das angenommen und in die Praxis umgesetzt wurde, wurde nach kurzer Zeit unterbrochen und im Juli 1973 sogar aufgelöst. Dazu kam es im Zusammenhang mit der Entscheidung des Ministeriums für Aufklärung und Hochschulwesen, das Magisterstudium im Bereich Geschichte von fünf auf vier Jahre zu verkürzen.

From the Subject of Diplomatics and Publishing of Sources to the Archival-Editing Specialization: Archival Studies at the Wrocław University according to the Conceptions of Professors K. Maleczyński and W. Korta.

Education of archivists at the Wrocław University had its beginning in the academic year 1960/1961 as the result of long-time endeavour of Professor Dr. Karol Maleczyński who took a professional preparation for archivists as a necessity. He himself had worked as an archivist in Lwów since 1925, at first in the Land Archives, then in the State Archives and after habilitation in 1929 he was connected to the Jan Kazimir University in Lwów. His experience from archival work and his own contribution to editing sources as in *Kodeks Dyplomatyczny Śląska* caused professor Maleczyński for many years to strive for establishment of

the Department of Auxiliary Sciences of History and Archival Science (Katedra Nauk Pomocniczych Historii i Archiwistyki) in Wrocław which was established as late as in 1960. He created a team of experts who did research in the field of diplomatics, later called a "Wrocław school". Professor K. Maleczyński stressed the importance of archival education in Wrocław, owing to rich archival sources preserved in Lower Silesia, and the need to edit them and their use in research practice. After K. Maleczyński's death in 1968, Senior Lecturer Dr. Waclaw Korta became the head of the Department and introduced a conception of changes of the subject of archival science onto archival-editing specialization, including more lessons and broadening the contents of such education. This innovative project which was accepted and put into practice was after a short time interrupted and finally concluded in July 1973 due to the decision of Ministry of Education and Public Instruction and it led to shortening of master's study in history from five to four years.